

Miklóssy Endre

A SZÓ

(Tábor Béla születésének centenáriumán, 2007. június 4-én tartott előadás szerkesztett-kiegészített szövege.)

LOGIKA

„A szó a kétségbevonhatatlan kezdetet jelöli, minden idealizmustól legtávolabb eső pozícióból.”¹ E meghatározásnak a kiindulási alapja, Ferdinand Ebner és Szabó Lajos nyomán az úgynevezett „nyelvi materializmus”, amiből, mint Tábor Béla mondja, a szellem evidenciája a legbiztosabban felépíthető. Alulról, ahogyan ezt mondjuk Fülep Lajos is leszögezte már. Úgy de miféle szó?

Kezdetben volt a fecsegés.

Nem az Evangélium prológusát akarom profanizálni, hanem felhívni a figyelmet Nietzsche Szókratész-kritikájának a fogyatékoságára. Mivelhogy a romlást tévesen kötötte őhozzá. Az a helyzet ugyanis, amiben a görög bölcs tanítani kezdett kényszerhelyzet, a hagyomány felbomlásának a pillanata volt. Egy olyan pillanat, amelyben út nyílt a kontrollálatlan szofisztika, vagyis az értelem devalválódása előtt (népi etimológiánk találóan mondja a szofistát „szófosónak”, ami egyúttal értékjelző is). Ezzel helyezte szembe Szókratész a fegyelmezett gondolkodást. Innen nőtt ki Arisztotelész logikai építménye, meghatározván a következő két évezred módszeres nyugati gondolkodását.

De ennek ára is lett. Tábor Béla ezt a szillogizmus klasszikus következtetésének a példáján mutatja meg.²

1. „Minden ember halandó. (főtételel)
2. Péter ember. (altételel)
3. Tehát Péter halandó.” (következtetés)

A logikai kapcsolatrendszernek az a lényege, hogy egy, az egyesre vonatkozó megállapítást összefüggésbe hoz egy általános érvényű megállapítással. Ekképpen például osztályozhatóvá és áttekinthetővé teszi a világról alkotott nyelvi megfeleléseket, a következtetést pedig elkerülhetetlenné.

Mi ebben a probléma? A kiindulási alap itt egy általános, vagyis személytelen ítélet, ami vitathatatlanak van beállítva, és amibe a gyanútlan Pétert hipp-hopp belesalogatják. Terád itt nincsen semmi szükség, hiszen úr fölötted és mindenek

¹Tábor Béla: Személyiség és logosz. (Balassi Kiadó, 2003) , 171.o

²Tábor B.: id.mű, 95-112.o.

fölött az általánosság, amit imígyen a logika fejez ki. Az európai racionalista gondolkodási mód ekképpen személytelen, sőt személy-tagadó, amivel értelemszerűen juthat el az érték-tagadáshoz is. Péternek esetünkben nincsen választása a logikai terrorral szemben. És hogy mennyire nem tét nélküli ez, tessék elolvasni Dosztojevszkij, Koestler vagy Orwell könyvét, amelyekben a Tudomány jelenik meg efféle metafizikai hatalomként, hogy logikai elkerülhetetlenségének sugalmazásával maga alá vesse az ember testét-lelkét. Koestler bolsevik hőse például önmagát „grammatikai szubjektumként” határozza meg, aki fölött abszolút úr az „eszme”.³

A formállogika gyakorlati alkalmazásakor a három kategória közül kettő, a fogalom és a következtetés általában könnyen elfogadható mások számára. Az eltérő ítéletek szokták jelenteni a nehézséget, azonban ezen a formállogika a monologikus szerkezete miatt könnyen túl teszi magát. Megmutatjuk, hogy épp itt van a kutya elásva, mert egy durva csúsztatás van a dologban. Ezt Tábor Béla olyképpen leplezi le, hogy szembesíti a módszert az indiai „nyáya” gondolkodási rendszer ötlépcsős következtetési rendjével, amit „vyapti”-nak, vagyis áthatásnak neveznek. A felépítése pedig a következő.⁴

1. állítás
2. ok (azaz logikai tekintetben érv)
3. példa, vagyis az állítás szemléltetése
4. alkalmazás, vagyis annak megmutatása, hogy ez mire használható.
5. konklúzió (nigamana)

Tábor Béla ezt így alkalmazza a példamondatra:

1. „Péter, meg kell halnod. Hagyj fel minden reménnyel.
2. Mert hát ember vagy, Péter. Úgy kell neked, Péter.
3. Márpedig minden embernek meg kell halni. Külön arra a célra születnek, hogy meghalhassanak.
4. Te pedig ember vagy, Péter. Úgy kell neked, Péter.
5. Ezért, Péter, meg kell halnod. Hagyj fel minden reménnyel.”

Ez a konklúzió tartalmilag tulajdonképpen megegyezik a kiinduló állítással, amint hogy az egész eljárásnak a célja is az volt, hogy ezt az állítást igazolja. Az arisztotelészi logikával összehasonlítva az láthatjuk, hogy az itteni 3. lépés megfelel a „főtételnek”, a 2. és 4. lépés együttesen az „altételnek”, az 1. és 5. lépés pedig a következtetés eredményének. Végeredményképpen mondhatnák rá, hogy

³A. Koestler . Sötétség délben (Bp.1988) 176.o.

⁴Weisheit des alten Indien I. (Leipzig, 1987) 497.o.

nem egyéb a mi „klasszikus” logikánkhoz képest, mint szószaporítás. Ámde ne hamarkodjunk el. Az indiai logikának a fő célja mások tanítása, akik számára nem világos a kapcsolat az egyes ítéletek (megállapítások) között. Maga az eljárás tehát nem egyéb, mint egy magyarázat, egy rejtett dialógus a tanító és a tanítvány között. A klasszikus görög logika azzal, hogy egyszerűsíti, voltaképpen ellentmondás-mentessé tette – ámde ennek csak akkor van érvénye, ha az ítéletekben is megegyeztünk már. Illetve, ha a következtetésnek az ellentmondás-mentességét tudomásul vesszük, akkor ez csalfa módon implikálja az ítéletek tudomásul vételét is. Itt van a nagy huncutság a dologban, és nem mellesleg, ez a bűvészmutatvány teszi lehetővé a nyelv aritmetizálását és használojának megfosztását az ítélet-alkotás lehetőségétől.

Tábor Béla elemzése azt mutatja meg, hogy az indiai logikai rendszer nem rejti el a maga egyediből, vagyis a személyességből kiinduló alaptételét, sőt, ezzel kezdi. A következtetés így nem bújik el az általánosságba, hanem éppen egy személyes – alanyát közvetlenül érintő – megállapítással kezdődik. Az általánosba csupán ezen keresztül juthatunk el, és nyitva marad ekképpen az emberi lehetőségünk is az ítélethozatalra. Hiszen a dolgot az önmagunkra vonatkozó belső ítélethozatallal kezdhethetjük, módunk van tehát annak helyességét mérlegelni. Éppen ezért megmarad a lehetőség, hogy ne lépjünk a kényszerpályára, hanem válasszunk valami mást. Példánknál maradva „Péter, neked szükséged van az örök életre. Ne mondj le róla” – hiszen az embernek a lényegénél fogva szüksége van az örök életre, és a helyesen felépített szillogizmus, amelynek az ember érték-igénye a középpontja, ezt kell hogy körüljárja.

A költő, aki gyanakodni kezd az Isten-szerepben tetszelgő gondolati kényszerre, a nyelv uraként tudja, hogy ha egyebet nem is tehet, megállhat ott, ahol az „arany öntudatot”, ami pedig éppen a szabadság közege volna, ekképpen fordítják fegyverként ellene.⁵

„Azt mondják, hogy meghalok,
de annyi mindenfélét hall az ember,
hogy erre csak hallgatok.”

Tábor Béla ezen túlmenően a Heidegger-kritikán keresztül még azt is kimutatja, hogy az a filozófia, amely fogalmi általánosításból indul ki, logikailag sem lehet kielégítő, mivel a kisebbbe akarja a nagyobbat begyömöszölni. Például a kulcsfogalma, a „Dasein” mint a létező absztrakciója szolgál az „egyen” helyettesítésére. (Heidegger csakúgy mint Kant, a semmiből akar eljutni a valamihez, és ez nem

⁵József Attila: Azt mondják

lehetséges a logikában sem.) Igaz, kétségkívül hiteles képe Nyugat jelenlegi szellemi állapotának, amit ő egy Heidegger-parafrázissal „Seiende-Vergessenheitnek” mond. (a létező elfelejtése, szemben a „létfelejtés” kifejezéssel).⁶

A logika, mint látjuk, szembe került szülőjével, a Logossal, ami, Tábor Béla frappáns meghatározása szerint nem egyéb, mint „az értelmezés autonómiája”,⁷ az ember abszolút szabadságának a közege. (A közfelfogás ezt tekinti szabad fantáziálásnak. Aminek kétségkívül előfeltétele is, ámde lényegesen több is nála, mégpedig éppen a létezéssel való közvetlen összefüggése miatt.)

Mennyiben felelős ezért maga Arisztotelész? Marót Miklós szellemesen a „legnagyobb moszlim filozófusnak” mondja, amivel nemcsak a görög gondolkodó mono-teizmusát, hanem a moszlimoknak a logikához való viszonyát is jellemzi, akiknek a személyiség-képe oly közvetlenül kapcsolódik Istenhez, hogy nem zavarja meg ezt a gondolkodásnak a kényszerűsége. Igaz másrészt, hogy ez a merevség teszi őket képtelenné azoknak a megértésére, akik más fogalmak és ítéletek szerint látják a világot. (Lévi-Strauss benyomása szerint ekképpen „hisztérikusak”, mivel képtelenek kontaktust kialakítani az övéktől eltérő nézetekkel.)⁸

A klasszikus logika uralta az európai középkor felfogását, és az újkor természettudományos gondolkodását is. A különbség mégis alapvető a kettő között, mert ahogyan Szabó Lajos kifejtette, az egyik a „legnagyobb elgondolható”, a másik a „legkisebb elgondolható” irányába vezet.⁹ Logikai értelemben koherens és támadhatatlan világkép egyikből sem vezethető le, amit a 20. században a Gödel-tétel igazolt is, viszont mégis meghatározó a különbség a kettő között, mert az egyik „szűkít”, a másik pedig „tágít”. Heidegger például, megértve azt a szerepet, amit az újkori filozófia a természettudományok megalapozása körül végzett, úgy ítélte meg, hogy ezzel felszámolta saját magát is. „Vége a filozófiának”, szükség immár nincsen rá – igaz, hogy az így előállt világhelyzet reménytelen, a világ maga menthetetlen és, amint végső üzenetében mondta, „csak egy Isten menthet meg bennünket” – vagyis épp az, akinek a kiküszöbölésére irányult az egész újkori gondolkodás folyamata.¹⁰ Nem véletlen ezért, hogy az ateista modern gondolkodás zsákutcájából kivezető egyik fontos tájékozódási irányt Szabó Lajos éppen a középkor logikai alapzatában találta meg, elsősorban Anselmus Isten-bizonyítékában.

A görög metafizika a Logosz szóval emelkedett fel a világteremtés megértésének a

⁶Tábor B.: id.mű, 261.o.

⁷Tábor B.: id.mű, 203.o.

⁸Lévi-Strauss.: Szomorú trópusok. (Bp. 1973) 461.o.

⁹Szabó Lajos . Tény és titok.(Bp. 2003) 316.o.

¹⁰Laplace híres válasza Napoleonnak, aki azt firtatta, hogy az égi mechanika elméletében hol van a helye Istennek: „Sire, erre a hipotézisre nincs szükségem.”

magasságába. A mítikus genezisei, mint a „Léda-tojás”, még lényegében tudat-előttiek, a világot a biologikum alapján értelmezik, vagy pedig, mint Hérakleitosz töredékeiben, a megfoghatatlanba transzcendálják. Az előrelépés az ószövetségi zsidó hagyományban, a Teremtés Könyvében gyökerezik, a kapcsolatot az alexandriai szinkretizmus ismerte föl, és a keresztény szintézist János Evangéliumának a prológusa teremtette meg.

Mit jelent azonban a teremtő szó fogalma? Alapvető feltételként nyilvánvaló, hogy a visszavonható szó semmiképpen se teremtő – hatásának az iránya ekképpen csak a rombolás lehet. A teremtő szónak azon felül ereje is kell legyen. Honnan van ez? A választ kétféle, metafizikai és egzisztenciális értelemben kell keresnünk.

SZÓ ÉS METAFIZIKA¹¹

Maga a logika csupán rendez, de nem teremt. Tábor Béla itt a Védát idézi: az érzékelés a kinyilatkoztatás, és a következtetés a hagyomány.¹² Nem mint analógia, hanem mint azonosság. Ez az alapja a „nyelvi materializmusnak”, és ezért van az, hogy az archaikus szavak nélkülözik az elvontságot, nagyon is a konkrét érzékelhető valóságot jelentik, ami a szellemi valóságtól nem különbözik. A szó erejének éppen ez a lényege: úgy egyezik meg az érzékelhetővel, hogy mindazt a valóságot is tartalmazza, ami mögötte van. „Egyetlen gondolat betölti a végtelent” – mondja William Blake.¹³

Ámde ha ez így van, akkor hová lett a szavainknak az ereje? Hamvas Béla itt a teremtett világ hét fokozatú szerkezetével ismer fel analógiát.¹⁴ A sülyedés utolsó előtti foka a mi fáradttá kopott köznapi nyelvünk. (Van lejjebb is, mondja, és ez a gépnyelv.) A legfelső, ami már végérvényesen eltűnt, a világteremtő kinyilatkoztatás szava volt – ami éppen ezért vissza is kellett vonuljon a múlandóság világából.¹⁵ „Az a Tao, amiről beszélni tudunk, nem az örökkévaló”¹⁶ – mondja ezzel egybehangozóan az ősi kínai hagyomány.

A végtelenségnek ebből a felfogásából következett a zsidó kultusz számára a Név kimondhatatlansága – betű-alakját, vagyis alacsonyabbrendű formáját a JHVH tetragrammaton őrizte meg csupán, amiről viszont senki sem tudja, miképpen

¹¹Tábor Bélának az e tárggyal kapcsolatos vizsgálódásait épp csak érinteni tudom itt, már csak azért is, mert az ide vonatkozó anyagoknak, életműve tekintélyes hányadának a nagy része még nem hozzáférhető.

¹²Tábor B.: *id,mű*, 125.o.

¹³W.Blake: *A pokol közmondásai*.

¹⁴Hamvas Béla.: *Scientia Sacra*, 379.o

¹⁵René Guénon gondolatával megegyezőleg.

¹⁶Tao Te King, első mondat.

kell valójában kiejteni. Ugyanis „akit-amit megnevezünk, afölött hatalmunk van oly mértékben, amennyire ismerjük a nevét.”¹⁷ A kultusz paradoxona az, hogy a tárgya maga a megismerhetetlen és leírhatatlan.¹⁸ De Isten abszolútumához másképpen nem lehet közelíteni. Így értendő Tábor Béla megállapítása, hogy a zsidóság a Név népe.

A következő lépcsőfokot mondja Hamvas „idea-nyelvnek”. A metafizika idáig juthat el, és a feladata az összavak keresése és megértése. (Ezért nem szabad túlságosan elítélnünk a „déliabos nyelvészkedést”. Minden naív tévedéseik dacára tisztában vannak az alapténnyel, a szavaink ingatag voltával, ezt akarják biztonsággal lehorgonyozni a kézzelfoghatóban, a hangalakban.)

Tábor Béla számára ez a nyelv a Biblia nyelve, és munkálkodásának az egyik fő területe e szavak értelmi összefüggéseit megtalálni a „hang-anyagukon” keresztül. A 20. században ugyanis óhatatlanul szembe kell nézni a Biblia megszokott mítikus értelmezésének a számunkra való elégtelenségével. Ő ezt így oldja fel: „Isten minden mítosz végső szava és gyökere, a mítosz és a logosz határának azonossága, a mítosz végső lehetőségére emlékeztető szimbólum.”¹⁹ (azaz megfelelés, mert a görög szó ilyesmit jelent.) Ennek a következménye az, hogy a logosz „mozgása” a mítosz folyamatos vissza-szorulását eredményezi – ez minden őshagyományban igen jól megfigyelhető, viszont démonikus alakzat is lehet a mítoszoknak a transzformálódása következtében.²⁰ Az ürbe a kiűzött ördög ezredmagával térhet vissza.

A szó metafizikájának az a lényege, hogy azonos a „számunkra elérhető” világgal.²¹ Nem a dolgokat magukat észleljük, amint azt a pozitivisták vélik, hanem az általunk elért nyelvi határig mindazt a végtelent, amibe az érzékelt világ beleágyazódik. „Az ostoba nem ugyanazt a fát látja, amit a bölcs” – mondja erről Blake.²²

Tábor Béla ezt az összefüggést nyelv-filozófiai fejtegetésében egyebek mellett a héber RÚAH és REVAH, vagyis „Isten lelke” és a „tér” azonos betűalakja és ennek megfelelő szinoním jelentése szerint gondolja tovább.²³ „A tér a szellemi lét női principiuma”, vagyis a befogadója a nemek fölötti abszolútumnak (a RUAH

¹⁷Tábor B.: id. mű, 231.o.

¹⁸A mágiának éppen ellenkező a lényege: a metafizikai hatalom segítségével a kikényszerítése.

¹⁹Tábor B.: id. mű, 226.o.

²⁰Szabó Lajos distinkciója a „tejmítosz” és a „ciánmítosz” között.

²¹Wittgenstein mondja. „Nyelvem határa a világom határa is egyúttal.”

²²William Blake: A pokol közmondásai.

²³Tábor B.: id.mű, 183.o.

szó semleges nemű). A „tér” szó mint látjuk, kettős jelentésű, a kitölthető-áthatható fizikai teret – ami ebben a minőségében a legátfogóbb edénye minden fizikai létezőnek – és a szellem, a Logosz mindent magába foglaló-transzparens végtelen terét is jelenti. Czeslaw Milosz ezért kapcsolhatja össze a teret és a lehetőséget (vagyis a még meg nem valósultat) a teremtés fogalmában: „Az ember mind a belső, mind a külső tér szervezője, és ezt nevezzük képzeletnek”.²⁴ A magyar nyelv is effelé mutat, a „tér” szó általános, a szellemi elmozdulás lehetőségét kifejező használatával. Szép példa ez, egyebek között a „nyelvi materializmusra” is.

SZÓ ÉS EXISZTENCIA

Az embert a nyelv határozza meg, hiszen mint láttuk, az érzékelt világ maga is a nyelv világa. A fogalomalkotásé, mondja a logika. Van ugyan ebben egy lényeges szimplifikáció, mert a világ érzékelt képekből áll (ide értve a nyelvi képeket is), amiket a fogalom csupán összegez, de ezzel itt nem foglalkozunk, hanem a logika kérdésére térünk vissza. Láttuk az alkalmazásában rejlő alapproblémát. Viszont ha a logika általános ítéletét elvetjük, akkor a szolipszizmust, vagyis önmagunk egyedülvalóságát találjuk meg, ami közvetlenül határos a tébbollyal. Ha meg elfogadjuk, akkor felszámoltuk a saját személyiségünket, ami egyedi lévén, az általánosból nem vezethető le. Sőt mi több, azt se teszi lehetővé, hogy meghatározzuk az értékeinket, lévén azok a Logika által preformáltak. Márpedig a létezés és az értékelés, Szabó Lajos mélyértelmű megjegyzése szerint nem kettő, lévén a létezésnek a centruma az az érték, ami a létezőt bensőleg fenntartja. (Nem feltétlenül a tudatosság szintjén, bár ez a legmagasabb szint.) Az alkonyodó Nyugat viszont a legutóbbi két évszázad óta vergődik az érték meghatározás eme dilemmájában a materializmus és a pseudo-spiritualizmus között, ahogyan Guénon mondja. Avagy Shakespeare szavával, „a látott szellem ördög is lehet”.²⁵

Ezt a problémát már a 19. század „eretnek” gondolkodói is érzékelték. Nevet és programot azonban csak a 20. században kapott – ez a „dialógus-filozófia”. Utalnunk itt elsősorban megint Szókratészre kell, hiszen az ő módszerének is ez volt a lényege. A különbség annyi, hogy immáron kettős a feladat. El kell kerülni a fecsegést, vagyis önmagam ál-arcainak a megmutatását abból a célból, hogy mást látni ne lehessen. (A személyes mitológémáknak ezt a rendszerét Hamvas Béla regényei ábrázolják felülmúlhatatlan tökéletességgel.) Meg kell ezen kívül küzdeni a „magánvalóság” fogalmával is, ami Kant óta filozófiailag úgyszólván kötelező lett. Amire csak azt mondhatjuk, ismét Szabó Lajos nyomán, hogy *ilyen nincs*. Van azonban megoldása ennek a kettős problémának, és ez a dialógus, a

²⁴Czeslaw Milosz: *Ulro országa* (Bp. 2001) 312.o.

²⁵Shakespeare: *Hamlet*

megoldhatatlan megoldásának a transzcendálása. „Minden rendszeren belül van egy olyan kérdés, amely a rendszeren belül megválaszolhatatlan – mondja Tábor Béla, Zalai Bélával és Kurt Gödellel egybehangzóan, de más irányba mutatva – és ez a második személy posztulálása”, vagyis bevonása a létezés centrumába, az érték-meghatározásba.²⁶

Ami csak a nyelven, vagyis a társas kapcsolaton keresztül keresztül lehetséges, a szereplőit pedig a *közvetítő*, vagyis a nyelv határozza meg. „Én-Te-Szó” mondja Tábor Béla Ferdinand Ebner nyomán.²⁷

Karácsony Sándor, dialogikus gondolkodásunk másik nagy alakja, éppen ezért a nyelvi struktúrából határozza meg az „Énnek” a fogalmát is – ezt csak a beszéd képes ugyanis definiálni.²⁸ Az Én-ben rejlő elkülönülés, tehát maga az emberi individuum grammatikailag, vagyis mondjuk nyugodtan azt, hogy ontológiailag is csak a Te-től való különbségben lehetséges – a feladata viszont éppen e különbség felszámolása. Nincsen személyiség közösség nélkül – no, eddig eljutnak a totalitárius ideológiák is, akik az értékrendjüket deduktíve, fantomképből szokták levezetni – viszont a következő lépésben, vagyis hogy mi ennek a közösségnek az alapja, a dedukció elvetésével és a reláció választásával már el tudunk tőlük szakadni. Még ha a mi széthullott korszakunkban nem is könnyen. Tábor Béla ezt írja: „Csak kegyelemből létre jött találkozások biztosítják a széttartó nyelv egyértelműségét.”²⁹

Az emberi kapcsolat világa, ahogyan Karácsony Sándor kifejti, a jelképrendszerben van, az alapja a jelképek egybeesése a beszélő személyek között.³⁰ „A nyelv – a létezés közössége, az értelmezésből táplálkozó és az értelmezést tápláló közösség Ez nem absztrakt lényegiség, hanem személyes reláció.” – mondja erről Tábor Béla.³¹

Hiteles kapcsolat ezért nem jöhet létre sem paranccsal, amivel a Hatalom regulázza az embert, sem pedig értékközömbösséggel, amivel a mesterséges világ fétise, a Pénz uralkodik. Mindkettőből hiányzik a jelkép közössége, a közösen elfogadott-felismerett érték által teremtett kapcsolat, vagyis maga az emberi világ tartalma, a személyesség.³² Az ilyen módon megteremtett kapcsolat alapja a kényszer,

²⁶Tábor B.: id.mű, 39.o.

²⁷Tábor B.: id.mű, 39.o.

²⁸Karácsony Sándor: A könyvek lelke, 21.o.

²⁹Tábor B.: id. mű, 66.o.

³⁰Karácsony Sándor: A másik ember (Debrecen, 1942)

³¹Tábor B.: id.mű, 213.o.

³²A mesebeli királyfiak és milliárdosok ezért keresik oly lázasan azt a valakit, aki őket „önmagukért” szereti. . .

nem pedig a szabadság. Így csinálják, Tábor Béla szellemes szavával, a háziállat analógiájára a „háziembert”.³³

Az érték és a létezés, Szabó Lajos klasszikus felismerésével, nem kettő.³⁴ Azonban amint azt Tábor Béla mondja, annak a feltétele, hogy ez az értékrend létrejöhessen, „az autoritások hierarchiája. Ez egyben az igazság hagyománya. A közösség egyébként már maga is autoritások hierarchiája. Aki minden ilyen hierarchián kívül marad, kirekesztette magát minden közösségből. Megszólíthatatlan és megszólításra képtelen.”³⁵ „Hogy lehetne megértés, ha a nyelv csak minden egyes ember magányát fokozó hablaty?”³⁶ – kérdi Czeslaw Milosz a személytelenített világ kritikájaképpen.

Mindazonáltal: *mondják a magukét*. Ennek a fecsegésnek lélektanilag úgyszólván ellenállhatatlan vonzereje van. A „szöveg” a valóság hiteltelenítését szolgálja. Nyelvhasználatunk itt is hajszálpontos. „Szövegel” mondjuk arra, aki homályt akar kelteni, általában éppen nem a kanti „érdegmentesség” alapján. A valóság – az Én valóságom, erről szól a szövege, még hogyha *retorikai csúcsteljesítmény* is. A célja pedig kettős. „Kifelé” a hazugság becsomagolása az inflálódott szóhalmazba, „befelé” pedig a szó és a tett között létező „gap” (Tábor Béla szóhasználata) elfedése önmagunk előtt. Nyugtalanítja ugyanis az ember „lelkiismeretnek” nevezett alkotóelemét az, amit az apostol úgy mond, hogy a lélek kész, de a test erőtlenséges, vagyis nem akarja realizálni a felismert igazságot. Nos, ennek a lecsillapítására lehet oly alkalmas a szofisztika, a semmire sem kötelezettség kinyilatkoztatása. Erről szól Tábor Béla és Szabó Lajos fundamentális jelentőségű első könyve, a „Vádirat” a szellemi kaszt felelőtlensége ellen. Ez a kritika egyszersmind körvonalazta a probléma-megoldás módját is, mégpedig éppen abban a dialógusban, ami a szellemi diszciplinák értékrendjének a kibontásából adódhatna. Sohasem került sor effélére – ami nem a szerzőpáros gondolatát marasztalja el, hanem átokként visszahull a semmit építő kasztra.

A dialógusnak ekképp történt elvesztésével azután előállt az a helyzet, amelyben csupán kinyilatkoztatási érvényű megállapítások állnak szemben egymással. Ím így:

1. Amíg én vagyok az erősebb, addig nem érdekel, hogy mit mondasz te.
2. Ha te vagy az erősebb, az elég baj, de megmarad nekem a jus murmurandi, a szitkozódás joga és természetesen a te megfúrásodé is.
3. Te persze tisztában vagy ezzel, és megteszed ellene, amit szükségesnek látsz.

³³Tábor B.: id.mű 99.o.

³⁴Szabó Lajos: Tény és titok, 80.o.

³⁵Tábor B.: id. mű, 189.o.

³⁶Czeslaw Milosz: Ulro országa, 306.o.

Ez tehát a logikát játszó nyolcéves gyerekek szellemi színvonala, amint már Coomaraswamy is megállapította a nyugati filozófiáról. És ami vérfagyasztóvá válik, hogyha a világot uraló tényleges törvénnyé tud emelkedni.

A dialógus alapját képező közös értékrendet szerzőink kétféle úton, de egyazon irányban keresték ezután.³⁷ Szabó Lajos a logikai koherencia igényének megfelelően elmélyítette az értelem fogalmát.³⁸ Tábor Béla pedig az „autoritás” problémáját fejtette ki, amit Mózes óta mindközönségesen Tízparancsolatnak mondtunk.³⁹ Értelmezése nem marad meg a pusztá elmélkedés síkján, hanem mint ahogyan illik is a „nyelvi materializmushoz”, a Teremtés első lépcsőfokához, egy megvalósító létprogram teszi teljessé, az úgynevezett „baloldali oppozíció” álláspontjának megfelelően.⁴⁰ (Ami a társadalmi igazság erőszak-mentes érvényre juttatása a szellemi igazság érvényesítése érdekében, az „elgondolható legnagyobb” szellemében, ahogyan Anselmus mondaná.). Amikor azonban a rendszerváltás táján újból megjelenhetett ez a könyv, a róla szóló értékelést a Mértékadó Szerkesztő azzal utasította el, hogy „nem időszerű”. Amely ítélet természetesen nem csupán a recenzióra, vagy Tábor Bélára, hanem magára Mózesre vonatkozott. Sőt *Arra*, akitől ő kapta a Tízparancsolatot. A jelentése ennek olyasféle, hogy most, midőn egy Szép Új Világot a magunk hasznára alapozunk meg, csak hátrányunkra szolgálhatnak efféle skrupulusok, hogy ne ölj, ne lopj, ne legyen más Istened énelőttem – hiszen most éppen erre a Másikra van szükségünk (a Mammonra, mondaná Szabó Lajos).

De nézzük meg, valóban időszerűtlenné lett-e a Törvény. Például, ha valaki repülni szeretne, joggal úgy vélvén, hogy ebben őt akadályozza a gravitáció, elhatározná-e, hogy ez a törvény nem érvényes? Fecseghetne róla, ami ha nem is ártatlan, mivel kicsorbítja a szavak jelentését, ám igazán katasztrófális mégis az volna, ha a valóságban is kipróbálná. Nincsen ez másképpen Isten törvényével sem. A negligálása, mint láttuk, már el is kezdődött szóban éppúgy, mint cselekedetben.

Van-e olyan parancsolat, amit nap mint nap ezerszer ne szegnének meg a Való Világ törvényeire hivatkozva? Ma már csupán a Mammon az, ami látható, és az ő törvényei azok, amik követésre érdemesek. És ha a világ mégis létezik még, akkor az csak azért van, mert fenntartják a nem látható, sőt mindinkább üldözött, de rejtetten létező erők. Vajon eljut-e majd e folyamat a végpontjáig – ami valóban a Vég lenne?

³⁷Lukács György maga is felismerte azt, hogy nincsen etika ontológia nélkül. Más kérdés, hogy neki nem volt esélye ennek az ontológiának a megalkotására.

³⁸Szabó Lajos: A hit logikája - Teocentrikus logika (Magánkiadás, 1937)

³⁹Tábor Béla: A zsidóság két útja. (Magánkiadás, 1939)

⁴⁰Rövid ismertetése az idézett Tábor Béla-mű 246-248. oldalán

Czeslaw Milosz azon elmélkedik, hogy a Gonosz preegzisztens és voltaképpen maga a Teremtés az, ami ellene irányul.⁴¹ (Az általa elfogadhatatlan manicheus dualizmust próbálja ekképpen meghaladni egy olyan világban, amely egyre inkább a Gonosz uralma alatt állónak látszik.) A Teremtés eszköze pedig a Szó, a hiteles szó, ami nem különbözik a valóságtól.

⁴¹Czeslaw Milosz: Ulro országa, 274.o.